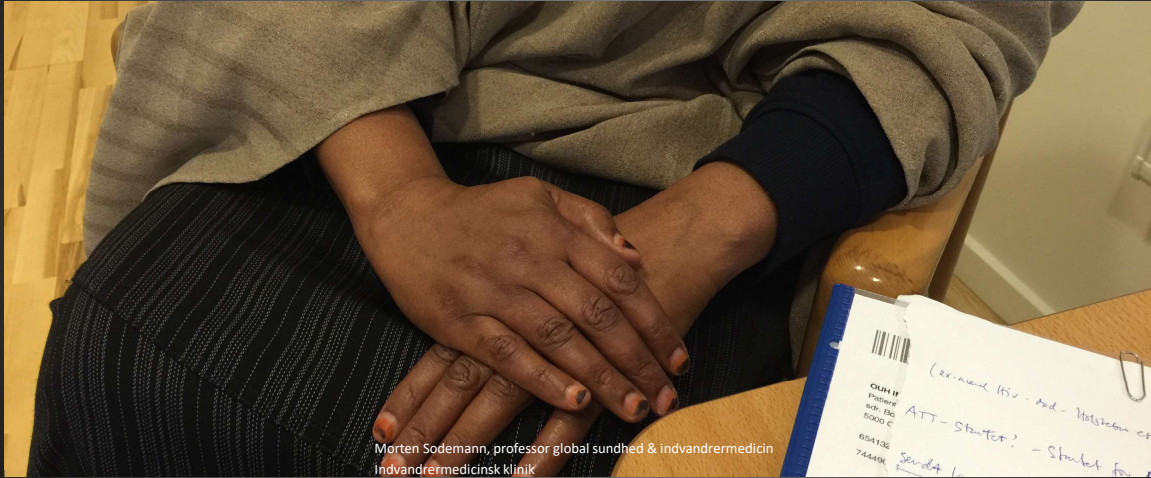

Dét du ikke ved får patienten ondt af

Morten Sodemann, professor global sundhed & indvandrermedicin
Indvandrermedicinsk klinik

Odense Universitets hospital & Syddansk Universitet
www.ouh.dk/indvandrerklunik

@mortensode

UNIVERSITY OF SOUTHERN DENMARK

1

Det du ikke ved får patienten ondt af

Download (PDF, 332 sider): www.ouh.dk/laerebog

Sårbar? Dét kan du selv være

Download (PDF 261 sider): www.ouh.dk/saarbar

2

Rehabilitering

- De skjulte byrder
- De ufortalte historier
- Den fulde problemliste
- Det der skræmmer
- De medbragte erfaringer
- Præferencediagnostik
- Vende alle sten
- Vente på muligheden

3

Kunsten at skabe rammer for mulighed

Evnen til at se muligheder under udvikling
Evnen til at være der når muligheden byder sig

Evnen til at være forberedt så der er mulighed for at udnytte mulighed

4

Kunsten at bevar troen

Tror at der er et system
Tror på at der et system til mig
Tror på at systemet faktisk kan hjælpe mig
Respekt versus tillid

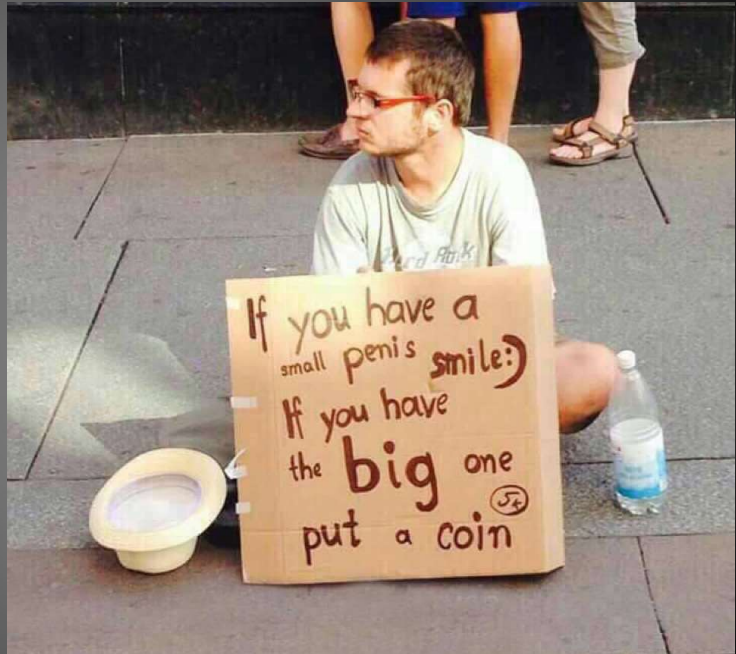
5

”Patienten må fejle noget helt andet. Der mistænkes ar på sjælen samt store forståelsesproblemer”

36 årig kurdisk mand, flygtning. Arbejdede sort i lille byggefirma og faldt 4 meter ned og slog hoved og ryg. Brud i rygsøjlen og retraumatisering af nærhenrettelse i hjemlandet.

6

*"Multiple African
symptomer.
Er forsøgt udredt"*

7

Rehabilitering i en nøddeskal:
lige det sidste *rækværk*

8

Rehabilitering for viderekommende

9

10 patientologiske grundregler

- Alle mennesker er rationelle på deres **egne præmisser**
- Patienter lytter ikke før **du tier stille**
- Patienter lytter først rigtigt **når de har tillid** til dig
- Patienter er mest motiverede, **hvis de kan lide dig**
- Patienter er klogest **hjemme i sofaen**
- Patienter spørger mere, **hvis du spørger mere**
- Patienter uden pårørende er dem der har **mest brug for pårørende**
- Patienter kommer igen, **hvis du ikke skælder ud**
- Patienter føler sig velkomne hvis de ikke føler sig som **uindbudte gæster**
- Patienter tager gerne medicin, **hvis det gør dig glad**

10

Intet om os uden os

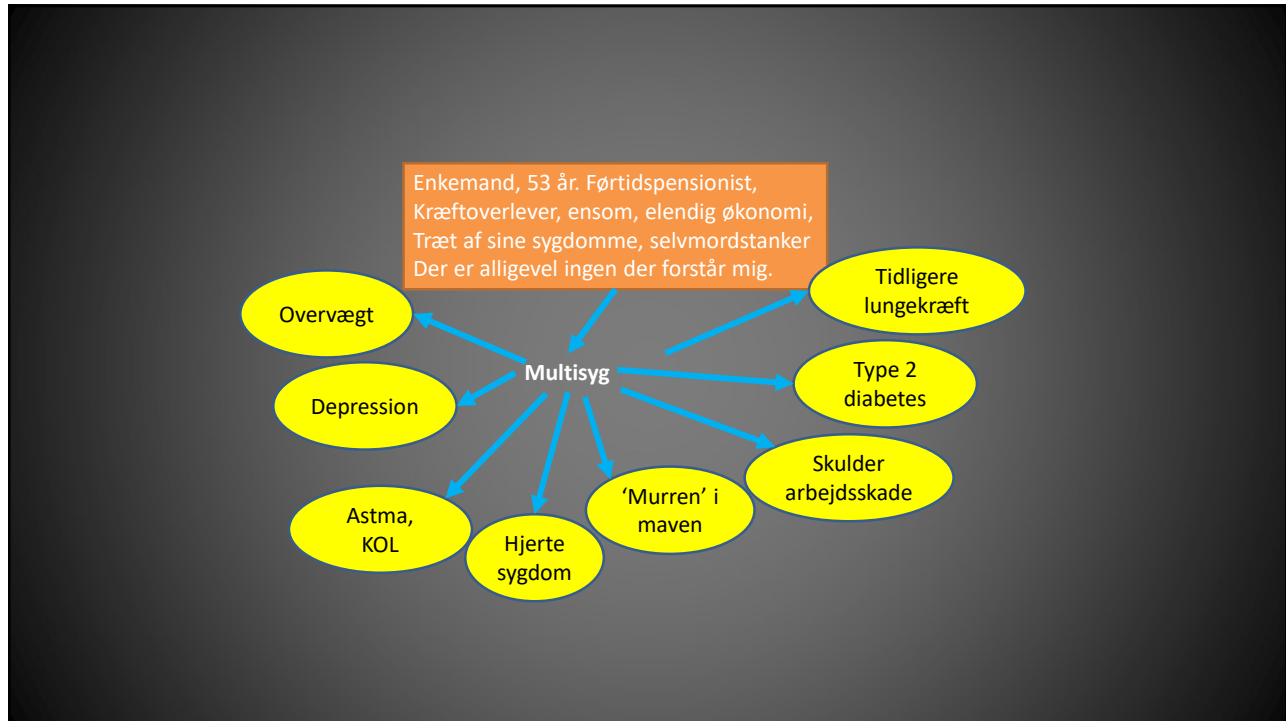
11

1 sygdom udløser 2 sygdomme

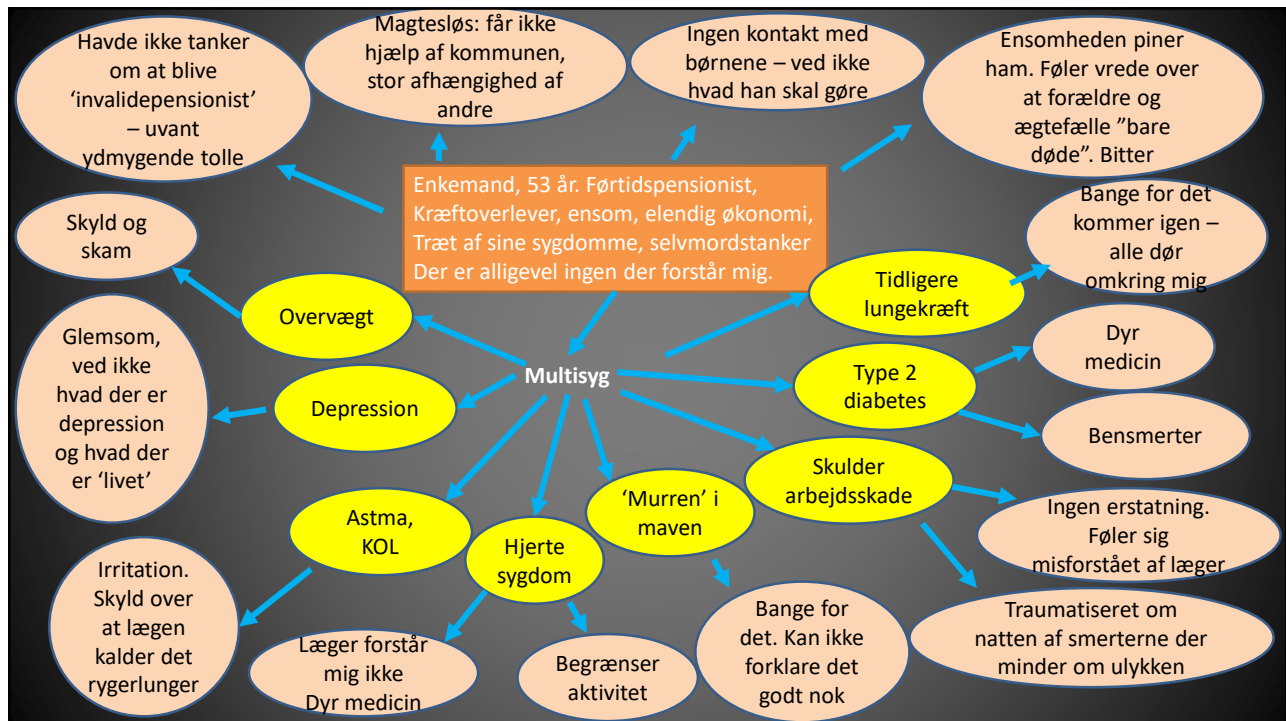
1. Sygdommen
- Og
2. Sygdommens sociale byrder

12

13

14

Hvordan analyserer vi problemer: Skraldespandsdilemmaet

Sodemann M. Skraldespandsdilemmaet – et amatørantropologisk fotofeltstudie
<https://ligeoglobalsundhed.blogspot.com/2018/05/skraldespandsdilemmaet-et-amatr.html>

© Maciej Dakowicz / Barcroft Media

15

Ulighedens trafikknudepunkt

Hvor er knudepunkterne der reelt øger risikoen for ulighed – krydsfelter hvor den afgørende ulighed skabes

16

Kapitaler

- Social
- Økonomisk
- Sundhed
- Kulturel
- Forhandling

- Symbolsk....

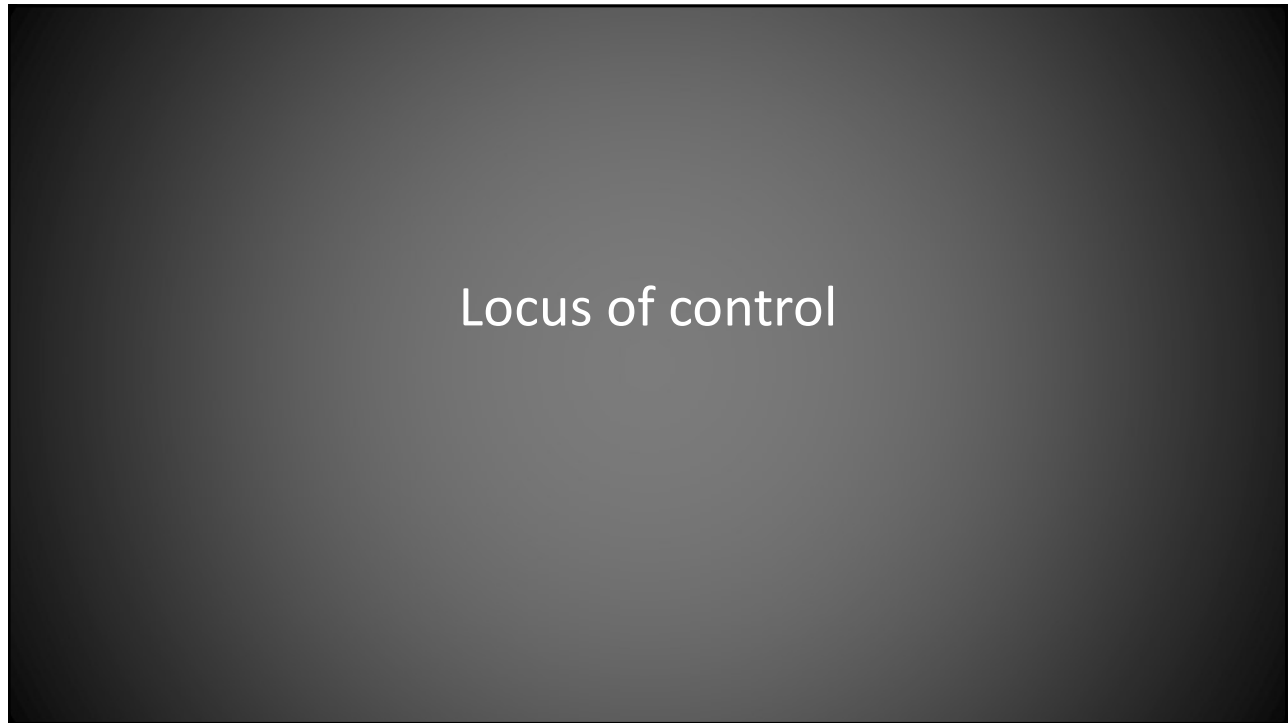
17

Halloo – er der nogen?

Forvaltningsfif:
Standard minimum
Neutral sagsbehandling

18

19

20

21

Rehabilitering handler om

At åbne skabet, feje, klinke og rydde op så vi kan være professionelle og komme til med støtte og vejledning

22

Privilegieblindhed

- De ordblinde skulle bare tage at lære at læse – de hørte nok ikke efter i skolen
- De psykisk syge skal bare gå til spejder og kirkekor, så går det over
- Det der stress...nu skal alle have en psykolog når de taber bæreposen fra Netto
- De fattige kunne bare arbejde nogle flere timer
- Dem med diabetes er fiktivt syge
- Dem med højt blodtryk skal bare slappe af

23

Gigtsamling gør ondt

Cecile Brejner Therkildsen
@whatever_5000

13.2.2019

Fra min kommende gigtsamling.

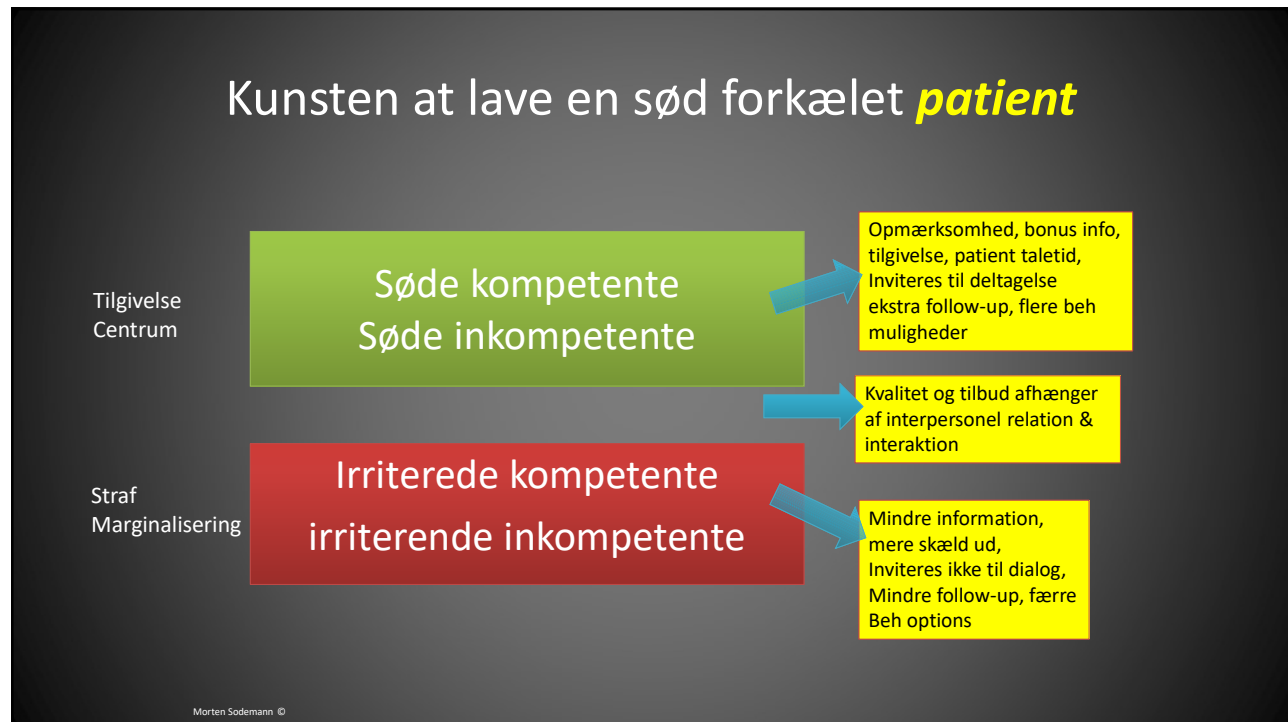
Gigtdigt

Hvis nogen nogensinde spørger mig igen, om jeg har prøvet at spise noget ingefær, så slår jeg dem med en kæmpestor træbjælke og tager tøjet af dem og stiller dem ind i et iskoldt brusebad, indtil de er helt kolde, og så tager jeg dem med ud i sneen, hvor jeg får dem til at gå tredive kilometer uden sko på en dybfrossen grusvej, og så slår jeg dem med en tung jernkæde, og når de så er lige ved at gå i stykker af smerte, spørger jeg dem, om de har prøvet at spise noget ingefær.

24

24

Kunsten at lave en sød forkælet *patient*

25

Stigmatiserende sprogbrug i journalen

Påvirker lægelige beslutninger negativt i årevis efter primære journalnotat

Do Words Matter? Stigmatizing Language and the Transmission of Bias in the Medical Record.
 J Gen Intern Med 33(5):685-91
<https://link.springer.com/article/10.1007/s11606-017-4289-2>

26

Forståelsesrammer er som tandbørster

Vi har alle vores egen
og vi ville brække os hvis vi skulle bruge de andres

27

**Godt nok er ikke godt nok
selvom flertallet mener det er godt nok**

Nu har jeg sagt det to gange og udleveret en pjece, så må det være godt nok. Folk må altså lære at høre efter

28

Samskabelse

Skab et **Safe space**

Gå efter **følelsen**: Set, hørt, forstået

Løsninger på **patientens-**, ikke dit, problem

Hvis du tror du kan **gætte**, så lad være – spørg i stedet

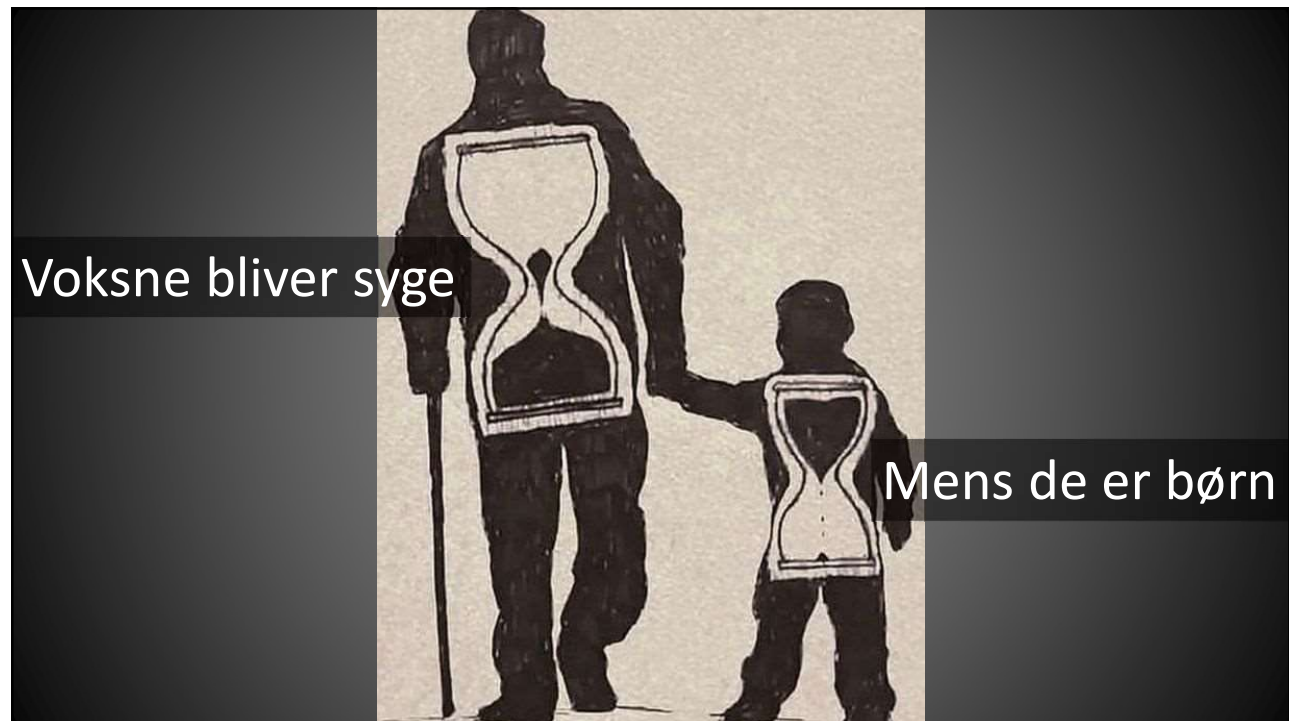
Bagatellisering & beroligelse er sikkert mest for din egen skyld

Empatisk validering (Normalisering, anerkendelse af opfattelse & indsats)

Hvil ikke på **laurbærene** –patienten skal kunne se din geniale løsning - ellers virker den ikke

Følg op: virkede løsningen i virkeligheden? Holder løsningen i længden? Patienten rigtig tilfredshed?

29

30

31

32

Hvem skal rehabiliteres?

Torturoverlever tør ikke komme på sygehus
Bedstemor og enke passer 19-årig barnebarn

33

Rehabilitering af den enkelte

Kræver rehabilitering af hele netværket – også de
professionelle

34

Sårbar rehabilitering

- Henvises ikke
- Starter ikke
- Stopper før vi kommer i gang
- Stopper før vi ved hvad vi har med at gøre
- Stopper når tiden er gået
- Stopper når pakken er færdig
- Stopper når det pludselig går lidt bedre men uden at vi ved hvorfor eller om det er holdbart

35

Er der noget du ikke kan fortælle nogen som helst i hele verden?

- Plejehjemsassistenten blev syg og fyret
- Buschaufføren blev syg og fyret
- Rengøringsassistenterne blev syge og fyret
- Ung udadreagerende familiefar med en utænkelig hemmelighed
- 3 kvinder fra Thailand blev stærke sammen

36

Jamen jeg gjorde jo ikke noget?

- Rigtige rammer
- Rigtige humør
- Rigtige personer
- Rigtige dag
- Rigtige sprog
- Rigtige tid
- Rigtige vilje
- Rigtige mavefornemmelse
- Rigtige stædighed: Bliv siddende i det tvetydige

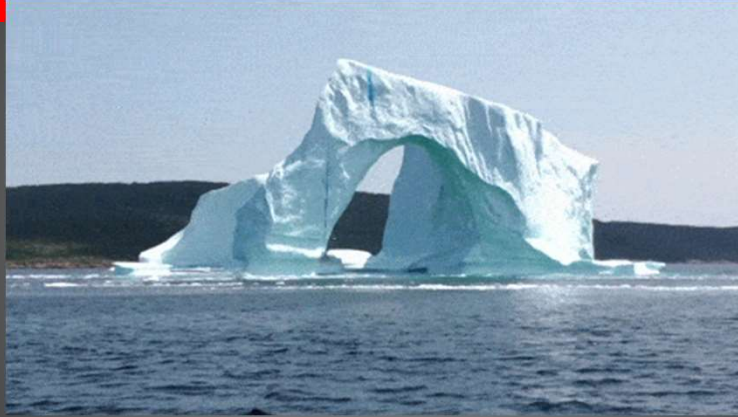
37

Abir 41 år

- Henvisning: Mange klager, nedtrykt, svær at aktivere
- Egen restaurant + samtidig plejer i retspsykiatrien
- Voldelig men kendt/respekteret ex-mand håner Abir offentligt og får ekskluderet Abir fra sociale netværk – svært ensom.
- Arbejdsulykke med rygskaade – starter morfindepot behandling
- 12- årig overvægtig søn med selvmordstanker (far håner søn – tror mor skal dø)
- 20-årig hjemmeboende datter med skizofreni
- Prøver at gøre sig uafhængig af mandens hån ved at støtte børnene

38

Historier der aldrig fortælles

Grønlandsk isbjerg knækker - eller gør det?

39

Hjemløs grønlander der nægter at indrømme at han drikker

UGE 41, 2019

© Copyright unknown

**Socialt udsatte grønlandere
lever ofte på gaden**

40

Hvad gemmer isbjerget?

Plejefamilie i Danmark – misbrugt, vold
 Børnehjem i Danmark – signifikante voksen
 Multiple arbejdspladser: 7 arbejdsulykker
 Ingen arbejdsskadesanmeldelser eller erstatninger
 Mistet datter 8 år
 Voldelig exkærester – mordtrusler = mareridt
 Mistet førtidspension
 Hjælper andre fra Grønland
 Udkammet alle steder
 Vant til at klare sig selv – ved ikke hvordan man får hjælp

Her er mine praktiske erfaringer.

Min liv i arbejdsmarkedet starter i efteråret 1977 i en grillbar.
 Fisket på isen om vinteren og med kutler om sommeren, som fanger og fisker.
 Frysehus i pakhuset.
 Møbelhuse.
 Vognmand, skraldemand, lortemand.
 Fiskefabrik forskellige afdelinger ilulissat.
 Rengøringsassistent i fiskefabrikken ilulissat.
 Stenbruds-arbejde, intrabener.
 Isolator hos rør-lækker.
 Murerassistent.
 Malerassistent.
 Vagt og security i havn.
 Posthusmedarbejder.
 Formandsaspirant, på en fiskefabrik, hvor jeg har hvert i alle afdelinger.
 (Frysehus, fryserlære, Fiskefabriksafdelingen, rejefabriksafdelingen, handlingsafdeling, pakkelærred, arkivlæger, værkstedet, havneområdet, kantinen.)
 Krabber og kammuslinger fiskeri.
 Skibskok i nuuk.
 Vicevært-varmemester Forskellige afdelinger i Nuuk.
 Rengøringsassistent i en børnehave.
 Air Greenland terminalarbejder ilulissat.
 Forskellige Tømmerfirmaer.
 Uddeler for tømmerfirma.
 Forskellige entreprenørfirmaer, bygningsgrund, vejbyggerier.
 ISS Rengøringsformand.
 Kirkegårds-Gravmand.
 Portør og redder.
 Pakhusmedarbejder, terminalarbejder.
 Fanger og fisker.
 Forskellige Butik og grillbar.
 Thule Air Bases-pakhus, i pituffik.
 dørmand og bartender og tjener i Kangerlussuaq Forskellige steder. Cateringmester Air Greenland.
 KNI frysafdeling Narsaq.
 Entreprenørfirma skanska på indlandsisen.
 brandmand og redder, Kangerlussuaq.
 Terminalarbejder air Greenland kangerlussuaq.
 Friville idrætshal Og fritidsklub.
 Formand for friville i (keramikskulpturer stue, stenlilbrø, skindsyning og foto.)

41

Stærk medicin: patient forventning Rehabilitering efter blodprop i hjertet

- Tilslutning til rehabilitering (*min sygdom kan kureres*)
- Tilbage på arbejde < 6 uger (*min sygdom vil være kort og den vil ikke få alvorlige konsekvenser for mig*)
- Mindre funktionsnedsættelse på arbejde, socialt, husligt og seksuelt (*min sygdom vil ikke få alvorlige konsekvenser*)

Petrie et al, BMJ, 1996

42

Rehabilitering handler om

At være ordentligt udredt:

Livshistorie og betydning

Somatisk

Økonomisk

Netværk, familie, samlever

Viden

43

Oprydning =

Stress reduktion

Dvs. skrue ned for radioen der støjer

Ofte kan 90 db være paradisi ifht. 100 db

(det støjer måske for os men ikke for patienten)

44

All that Jazz!

5 improvisations (navigations?) værktøjer

- **Tolerer tvetydighed** (*levende død eller levende syg*)
- **Bliv nysgerrig** (*nytænkning, forandring*)
- **Tag risici** (*bevidste og planlagte u-traditionelle løsninger, professionel ulydighed, drop konformitet: "too many notes"*)
- **Gør noget!** (*for at improvisere, lyt og justér*)
- **Kombinér alle improvisationer og engager dit netværk**

Fantauzzi, Esposito and Fennel, pre-conf. Paper:
Making sense of health, illness and disease global conference2011
www.inter-diciplinary.net

45

Patienter prøver at skabe mening i deres sygdom:

5 tankemæssigt sammenhængende ideer

- **Identitet** – de etiketter som patienten bruger til at beskrive sygdommen med og de symptomer patienten forbinder med den
- **Årsag** – patientens opfattelse af årsag
- **Tids linie** – hvorlænge har sygdommen varet, hvordan har den udviklet sig
- **Konsekvenser** – forventet forløb af sygdommen
- **Helbredelse/kontrol** – Hvad patienten forventer

Rachman & Leventhal 1980

46

Hvad du siger, tænker og gør

Hvad jeg siger

- Mit problem er migræne
- Mit problem er i virkeligheden...
- Kan du forstå hvad jeg siger....
- Kan du gøre noget ved mit problem...
- Jeg kunne rigtig godt tænke mig...
- Hvad skal jeg nu.....

Hvad jeg tænker

- Det plejer at virke
- At jeg ikke kan sove, jeg er bange, må jeg blive
- ..du kan ikke forstå det og kan ikke hjælpe mig
- Du kan jo ikke trykke på min sluk knap
- At du kigger mig i øjnene og hjælper mig
- Bare du vil give mig et håb eller noget at holde fast i

47

Pari 59 år (enke, 4 børn (2 skadede))

HENVISNING FRA EGEN LÆGE:

Anamnese:

15-03-2022

Opsummering af forløb siden oktober 2021.

10 kons med mange klager og ofte skifter historien om den samme klage karakter fra gang til gang.

Generelt meget uoverskueligt fordi hun altid har mange ting og har svært ved at

begrænse sig til den ting vi taler om på et givent tidspunkt. Når man spørger til

en ting svarer hun ved at bringe 3 andre ting op som ikke har noget med det at

gøre. Dog indtryk af hun fint forstår tolken.

kendt med Insulinafhængig DM2

- Hovedpine gennem 5-6 år (andre gange nævnes 12 år.)

Er meget spændt i nakke og skuldermuskulatur. Vil ikke til Fysioterapeut grundet økonomi samt sproglige barrierer.

Har ikke udfyldt medgivet hovedpinedagbog.

48

Pari

Patientens psykiske problemer startet efter hun kom til Danmark. Alt det hun oplevede i Afghanistan genoplevede hun i Danmark. Det startede med at en søn blev sendt tilbage til Afghanistan med sin gravide kone. Hun er meget bekymret for deres tilstand og sikkerhed.

Patienten føler sig meget ensom - hun ikke nogen at tale med og kender ikke nogen men vil heller ikke forstyrre andre. Hun er bange for hvad de vil tænke. Hun har ikke nogen familie i Danmark og heller ingen familie i Afghanistan. Det var svært at være enke i Afghanistan og ekstra svært med den psykisk syge søn (efter granatangreb med hovedtraume) som giver hende problemer. Hun ser nu sin søn fra København hver 3.måned og en psykisk syg søn kommer hver måned.

49

Pari

Adspurgt hvad der er patientens største problem svarer hun i første gang: Midt helbred jeg vil gerne have det godt igen.

Adspurgt på ny svarer hun i følgende rangorden:

Punkt 1: Men psykiske tilstand med de mange tanker og bekymringer kender hovedpinen.

Punkt 2: Smarter i højre knæ og der er hævelse og der tidligere røntgen der viser retropatellar væskeansamling. Der er ikke gjort yderligere behandlingsforsøg. Vil gerne have at læse at søge bedre kan gå ture. Jeg vil meget gerne gå tur men tør ikke fordi men højre ben er ustabil.

Punkt 3: Varme og stikkende fornemmelse under fodsålerne især om natten.

Punkt 4: Opholdstilladelse alene det allervigtigste men hun føler ikke hun at gøre noget ved det som prøver gennem det men det alligevel hendes største bekymring. Vil gerne hjælp til det. Opholdstilladelse udløber til januar 2025. Hun er bange for at blive sendt hjem ligesom sin søn og svigerdatter.

Punkt 5: Men ensomhed. Der er en sød pige at Camilla som hvis der skulle være der hjælper mig måske er det sagsbehandlerder har sendt hende. Jeg forstår ikke hvad Camilla siger men hun ser sød ud og hun hjælper mig til læge. Jeg vil gerne have nogen at tale med hver uge. Han får det skidt man ikke har nogen at tale med. Det bliver mere bekymrende er mere ensom. Faktisk er det mit største problem. Dét vil jeg gerne have hjælp til.

Pt. er enig i min opfattelse af at hendes smarter og bekymringer hænger sammen med ensomhed og opholdstilladelse. De kan ikke skilles ad siger patienten.

50

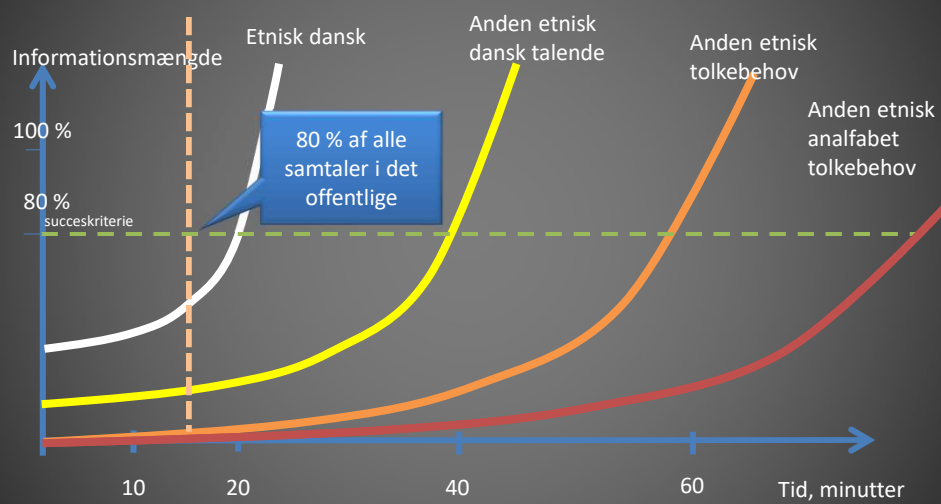
Nermin

Langsom medicin

51

Tid til tillid...og information

Sodemann, 2011

52

Tristhed sløver dit ur

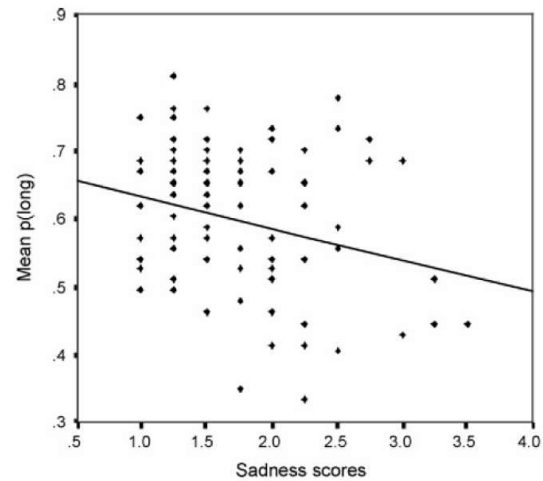

Figure 2. Correlation between mean $p(\text{long})$ responses and the sadness scores assessed by the Brief Mood Inventory Scale.
Gil & Droit-Volet, *Time perception, depression and sadness*, *Behavioral processes*, 2009

53

Privat, offentlig eller delt tid

It is one of the peculiarities of Time that it is intensely private and yet so widely shared. We could put it like this: that superficially, in the world of clocks and watches and appointments, we share Time; then, on a deeper level, it seems intensely private; and then, on a still deeper level, perhaps we begin to share it again, in ways we cannot fully understand.

J.B. Priestley, *Man and Time*, 1964 (1)

54

Prematur aldring/ selvoplevet alder

- Etnisk danske
 - Under 30 år:
 - 30-40 år: ingen forskel oplevet/biologisk alder
 - Over 40 år: 20 % **lavere** oplevet end biologisk alder
(Bertnsen & Barnes-Farrel)
- Anden etnisk herkomst end dansk:
 - Over 40 år: 20 % **højere** oplevet end biologisk alder
Sodemann & Nissen

55

Og hvor gammel er du så?

- Min familie vil have mig til at være den der har kontrol, så jeg forsøger at håndtere det, men indeni jeg føler mig gammel. Udenpå prøver jeg at være 47 år, men indeni er jeg meget meget ældre. Det er hårdt.
- Før kunne jeg alting selv og jeg hjalp andre. Nu kan jeg jo ingenting. Min krop og jeg er færdige med hinanden

56

Og hvor gammel er du så?

- Jeg sover aldrig derfor jeg føler mig 90 år gammel og ikke 45. Man bliver dobbelt så hurtig gammel når man ikke sover
- Min krop er gammel og grim. Jeg føler mig ikke godt med min sygdom. Min sygdom gør mig gammel

57

Og hvor gammel er du så?

- Man bliver ikke gammel når man er tryk
- Man bliver ikke gammel når man er glad
- Jeg er gammel fordi jeg hader mit liv. Jeg ville blive yngre, hvis nogen kunne slette min hukommelse
- Jeg blev gammel den dag, min far døde. Han var min rygrad. Da han døde min rygrad blev svage

58

Og hvor gammel er du så?

- Jeg er flygtet til et land, jeg kender ikke, med et sprog som jeg aldrig kommer til at forstå
- Jeg føler mig som en handicappet person, men mit handicap ikke er synligt. Det ville være nemmere hvis alle kunne se det

59

Og hvor gammel er du så?

- Ensomhed gør mig ældre. I mit hjemland har du kamel mælk, god mad, sol og støtte fra din familie
- Jeg føler 70, når jeg føler mig syg, 50, når jeg er normal, og 33, når jeg er glad (kvinde 33 år)

60

Og hvor gammel er du så?

- Min smerte er i min sjæl, og så længe det er der jeg bliver ældre for hurtigt
- Jeg kan ikke selv huske, men min krop kan Derfor bliver gammel for hurtigt

61

Forløbskoordination

Hvor afleverer man sit krystalklare overblik?

62

Jamen jeg er for helvede kun socialrådgiver

- Jamen jeg gjorde jo ikke noget...så hvad gjorde jeg
- Kunsten ikke at gøre noget på det rigtige tidspunkt
- Professionel tålmod
- Professionel nysgerrighed
- Empatiske muligheder
- Hvor starter og stopper helhedssynet
- Hvad er helheden?
- Samskabelse
- Forløbskoordination

63

Mål

- Hvordan går det? – hvad mener du?
- Hvor mange smerter har du?
- Hvor gammel føler du dig?
- Hvor langt kan du tænke?
- Hvilke opgaver kan du ikke overskue?
- Kan du bedre lide din krop?
- Hvor vred er du på din sygdom?
- Fra uenighed til mindre uenighed
- Fra tvetydighed til mindre tvetydighed

64